

КЛЮЧОВА ТЕМА¹

Пункт 1 стаття 6 (цивільна частина) Захист судової влади

(Останнє оновлення: 28.02.2023)

Вступ

Нещодавня практика Суду привернула увагу до суддів не як до членів суду, чиє рішення оскаржує заявник, а як до носіїв прав за Конвенцією. Суд особливо прокоментував системи судової дисципліни, трудові спори, привілеї суддів як сторін у провадженні, питання репутації, а також заробітну плату (суддівську винагороду) та пенсійне забезпечення. Суд керувався відповідними міжнародними та європейськими документами при тлумаченні Конвенційних прав і захисту, що характерні для суддів.

Зокрема, Суд неодноразово наголошував на особливій ролі судової влади в суспільстві, яка, як гарант справедливості, що є фундаментальною цінністю держави, яка керується верховенством права, має користуватися довірою суспільства, якщо судді успішно виконують свої обов'язки. Оскільки система Конвенції не може належним чином функціонувати без незалежних суддів, завдання держав щодо забезпечення незалежності судової влади має вирішальне значення, і Суд повинен приділяти особливу увагу захисту представників судової влади від заходів, які можуть загрожувати їхній судовій незалежності та автономії (*«Гженда проти Польщі» (Grzęda v. Poland)* [ВП], 2022, пп. 302 і 324).

Ця ключова тема зосереджена на процесуальному захисті статті 6, але також поширюється на розгляд Судом прав суддів згідно з іншими статтями Конвенції².

Застосування п. 1 статті 6

- Хоча судова влада не становить частину звичайної державної служби, вона вважається «частиною типової публічної служби». Таким чином, Суд застосовує критерії *Ескелінена* (*«Вільхо Ескелінен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland)* [ВП], 2007, п. 62; *«Гженда проти Польщі»* [ВП], 2022, пп. 262-264), як роз'яснено у справі *«Гженда проти Польщі»* [ВП], 2022, де було розвинуто першу умову тесту *Ескелінена* (пп. 291-292)).
- Наприклад, п. 1 статті 6 було застосовано до проваджень щодо:
 - відбору / призначення (*«Юричич проти Хорватії» (Juričić v. Croatia)*, 2011, пп. 51-57; *«Долінська-Фіцек та Озімек проти Польщі» (Dolińska - Ficek and Ozimek v. Poland)*, 2021, пп. 220-232);
 - розвитку кар'єри / підвищення по службі (*Джіджева-Трендафілова проти Болгарії» (Dzhidzheva-Trendafilova v. Bulgaria)* (ухв.), 2012; *«Цанова-Гечева проти Болгарії» (Tsanova-Gecheva v. Bulgaria)*, 2015, пп. 85-87);
 - дисциплінарних проваджень (*«Рамос Нунеш де Карвальо е Са проти Португалії» (Ramos Nunes de Carvalho E Sá v. Portugal)* [ВП], 2018, п. 120; *«Ді Джіованні проти Італії» (Di Giovanni v. Italy)*, 2013, пп. 36-37; *«Чівінскайте проти Литви» (Čivinskaitė v. Lithuania)*, 2020, п. 95; *«Альбукерке Фернандес проти Португалії» (Albuquerque Fernandes v. Portugal)*, 2021, пп. 53-54; *«Емінагаоглу проти Туреччини» (Eminağaoğlu v. Turkey)*, 2021, п. 64-80);
 - переведення (*«Тості проти Італії» (Tosti v. Italy)* (ухв.), 2009; *«Більген проти Туреччини» (Bilgen v. Turkey)*, 2021, пп. 69-81);
 - призупинення повноважень (*«Палуда проти Словаччини» (Paluda v. Slovakia)*, 2017, пп. 33-34; *«Камелія Богдан проти Румунії» (Camelia Bogdan v. Romania)*, 2020, п. 70);
 - застосування догани (*«Катана проти Республіки Молдова» (Catană v. the Republic of Moldova)*, 2023, п. 44);

¹ Підготовлено Секретаріатом. Не створює зобов'язань для Суду.

² Ключова тема також включає, у відповідних випадках, справи, що стосуються прокурорів.

- звільнення суддів («*Олуїч проти Хорватії*» (*Olujić v. Croatia*), 2009, п. 31-43; «*Олександр Волков проти України*» (*Oleksandr Volkov v. Ukraine*), 2013, пп. 91 і 96; «*Куликов та інші проти України*» (*Kulykov and Others v. Ukraine*), 2017, пп. 118 і 132; «*Стуруа проти Грузії*» (*Sturua v. Georgia*), 2017, п. 27; «*Каменос проти Кіпру*» (*Kamenos v. Cyprus*), 2017, пп. 82-88, «*Джоджай проти Албанії*» (*Xhoxhaj v. Albania*), 2021, пп. 236 і наст.; «*Мнацаканян проти Вірменії*» (*Mnatsakanyan v. Armenia*), 2022, п. 59; «*Овчаренко і Колос проти України*» (*Ovcharenko and Kolos v. Ukraine*), 2023, п. 113);
 - зменшення заробітної плати («*Котора проти Румунії*» (*Cotora v. Romania*), 2023, п. 30) та притягнення до відповідальності за серйозний дисциплінарний проступок («*Гарабін проти Словаччини*» (*Harabin v. Slovakia*), 2012, пп. 118-123 — див. також щодо виплати суддям зарплати та інших виплат, «*Петрова і Чорнобривець проти України*» (*Petrova and Chornobryvets v. Ukraine*), 2008, п. 15);
 - усунення з посади (наприклад, голови), при цьому особа залишається суддею («*Бака проти Угорщини*» (*Baka v. Hungary*) [ВП], 2016, пп. 34 і 107-111; «*Денісов проти України*» (*Denisov v. Ukraine*) [ВП], 2018, п. 54; «*Брода і Бояра проти Польщі*» (*Broda and Wojara v. Poland*), 2021, пп. 121-123);
 - неможливість виконувати суддівські функції після законодавчої реформи («*Гуменюк та інші проти України*» (*Gumenyuk and Others v. Ukraine*), 2021, п. 61 і 65-67);
 - дострокове припинення повноважень члена ради суддів, при цьому особа залишається суддею («*Гженда проти Польщі*» [ВП], 2022, п. 265; «*Журек проти Польщі*» (*Żurek v. Poland*), 2022, пп. 129-134), або головного прокурора («*Кевеші проти Румунії*» (*Kövesi v. Romania*), 2020, пп. 124-125);
 - див. також, «*Локіфер проти Бельгії*» (*Loquifer v. Belgium*), 2021, пп. 38-40, що стосується застосовності до «несудового» члена Вищої ради юстиції.
- Оскільки ті самі стандарти щодо застосовності статті 6 до трудових спорів державних службовців стосуються провадження щодо суддів, заявник повинен мати «право», яке можна вважати визнаним національним законодавством, і це право має бути «цивільним» («*Гженда проти Польщі*» [ВП], 2022, пп. 257–328). Крім того, трудові відносини суддів з державою слід розуміти у світлі конкретних гарантій, необхідних для незалежності судової влади (*там само*, п. 264).
 - Суд не вважає виправданим виключення членів судової влади з-під захисту статті 6 у питаннях, що стосуються умов їхньої роботи на основі особливого зв'язку лояльності та довіри до держави («*Більген проти Туреччини*», 2021, п. 79; «*Емінагаоглу проти Туреччини*», 2021, п. 80; див. також щодо судової конкуренції, «*Гловелі проти Грузії*» (*Gloveli v. Georgia*), 2022, пп. 50–51).
 - У випадку, коли посаду заявника як обраного члена Національної ради юстиції — органу, який за Конституцією відповідає за забезпечення незалежності суду — було достроково припинено через закон за відсутності будь-якого судового нагляду за законністю цього заходу, Суд дійшов висновку, що друга умова тесту *Ескелінена*, а саме те, що виключення заявника з доступу до суду було виправдано об'єктивними причинами в інтересах держави, не було виконано (*Гженда проти Польщі*) [ВП], 2022, п. 326).

Принципи з практики Суду

Право на доступ до суду:

- Судді можуть користуватися привілеєм, який звільняє їх від можливості пред'явлення судового позову, і таке звільнення обмежує доступ особи до суду. Суд не вважає це звільнення саме по собі несумісним із п. 1 статті 6, якщо воно має легітимну мету, а саме належне відправлення правосуддя («*Ернст та інші проти Бельгії*» (*Ernst and Others v. Belgium*), 2003, п. 50) і дотримується принцип пропорційності в тому сенсі, що заявники мають розумні альтернативні засоби для ефективного захисту своїх прав за Конвенцією («*Ернст та інші проти Бельгії*», 2003, пп. 53-55).

- У ряді справ Суд оцінив сумісність обмеження права судді на доступ до суду зі статтею 6 (щодо загальних принципів, *«Гженда проти Польщі»* [ВП], 2022, пп. 342–343). У зв'язку з цим він бере до уваги зростаючу важливість процесуальної справедливості, відображену в міжнародних документах і документах Ради Європи, прецедентному праві міжнародних судів і в практиці інших міжнародних органів у справах про відсторонення або звільнення суддів, у тому числі втручання органу, незалежного від виконавчої та законодавчої влади, щодо кожного рішення, яке впливає на припинення повноважень судді (*«Бака проти Угорщини»* [ВП], 2016, п. 121). Суд також вважає, що подібні процесуальні гарантії повинні бути доступні, якщо з посади було звільнено члена національної судової ради (*«Гженда проти Польщі»* [ВП], 2022, пп. 300–303, 327 і 344–350).
- Правове регулювання для будь-якого виключення із судового перегляду рішень щодо суддів або обмеження доступу суддів до суду повинне існувати до випадку обмеження та впливати з акту загального застосування (*«Бака проти Угорщини»* [ВП], 2016, пп. 116–117; *«Палуда проти Словаччини»*, 2017, п. 43).
- Щоб національне законодавство, яке виключає доступ до суду, могло діяти відповідно до п. 1 статті 6 у конкретній справі, воно повинно бути сумісним з верховенством права (*«Гженда проти Польщі»* [ВП], 2022, п. 299). Оцінюючи будь-яке обґрунтування для виключення доступу до суду щодо членства в органах судового управління, необхідно брати до уваги сильний суспільний інтерес у підтриманні незалежності судової влади та верховенства права (*там само*, п. 346).
- У справах, що стосуються кар'єри судді, таких як одностороннє переведення або звільнення, «повинні існувати вагомі причини, які виключно виправдовують відсутність судового перегляду» (*«Більген проти Туреччини»*, 2021, п. 96; *«Брода і Бояра проти Польщі»*, 2021, п. 148; *«Мнацаканян проти Вірменії»*, 2022, п. 65).
- Твердження про втручання держави через законодавця з метою вплинути на результат судової справи (*«Я. Б. та інші проти Угорщини» (J.B. and Others v. Hungary)* (ухв.), 2018, зверніть увагу на п. 92).

Змагальний — відкритий розгляд:

- Думки / інформація, отримані під час провадження в Конституційному Суді, повинні бути повідомлені судді до винесення рішення, таким чином надаючи можливість судді прокоментувати їх (*«Юричич проти Хорватії»*, 2011, п. 76).
- Що стосується дисциплінарного провадження проти судді, рівність сторін означає, що судді, посада якого поставлена під загрозу, має бути надана розумна можливість представити свою справу, включно з доказами, за умов, які не ставлять його або її в суттєво не вигідне становище відносно органів влади, які порушують це провадження проти судді. Національним органам влади належить забезпечити в кожному окремому випадку дотримання вимог справедливого розгляду (*«Олуїч проти Хорватії»*, 2009, п. 78).
- Коли Конституційний Суд оцінює не факти, а питання права і має справу з тим самим правовим питанням, що й суд першої інстанції, п. 1 статті 6 не вимагає проведення слухання у вищому суді, якщо: суддя-заявник уже відмовився від цього права в суді першої інстанції (*«Юричич проти Хорватії»*, 2011, п. 91).
- Відсутність слухання на стадії дисциплінарного провадження та на стадії судового перегляду (*«Рамос Нунеш де Карвальо е Са проти Португалії»* [ВП], 2018, п. 210): у контексті дисциплінарного провадження проти судді відмова від усного слухання має бути винятковим заходом і має бути належним чином обґрунтованою у світлі права установ Конвенції.

Незалежність і безсторонність:

- Судді можуть підтримувати верховенство права та імплементувати Конвенцію, лише якщо національне законодавство не позбавляє їх гарантій, необхідних відповідно до Конвенції щодо питань, які безпосередньо стосуються їхньої індивідуальної незалежності та

безсторонності. У цьому відношенні незалежність судової влади слід розуміти комплексно. Це означає, що незалежність стосується не лише судді у судовій ролі, а й інших офіційних функцій, які може виконувати суддя і які тісно пов'язані із судовою системою (*«Гженда проти Польщі»* [ВП], 2022, пп. 302–303, що стосується перебування судді на посаді члена Національної ради юстиції).

- Існує чіткий зв'язок між доброчесністю процесу призначення суддів і вимогою незалежності суддів у п. 1 статті 6 (*«Гженда проти Польщі»* [ВП], 2022, пп. 308–309; *«Гловелі проти Грузії»*, 2022, пп. 49–50).
- Суд наголосив, що існує дуже тісний взаємозв'язок між гарантіями «незалежного та безстороннього» суду і правом на «суд, встановлений законом» відповідно до п. 1 статті 6 (*«Гудмундур Андрі Астрадссон проти Ісландії»* (*Gudmundur Andri Ástradsson v. Iceland*) [ВП], 2020, пп. 231–234; *«Джоджай проти Албанії»*, 2021, п. 290; *«Долінська-Фіцек та Озімек проти Польщі»*, 2021, п. 276). Рішення у справі *«Гудмундур Андрі Астрадссон проти Ісландії»* [ВП], 2020, визначає триетапну процедуру оцінки того, чи були порушення в конкретній процедурі призначення судді настільки серйозними, що призвели до порушення права на «суд, встановлений законом» (пп. 243–252; див., наприклад, *«Юцишин проти Польщі»* (*Juszczyszyn v. Poland*), 2022, пп. 193–210; *«Беснік Кані проти Албанії»* (*Besnik Cani v. Albania*), 2022, пп. 83–93).
- Дотримання гарантій п. 1 статті 6 особливо важливе у дисциплінарному провадженні проти судді в ролі Голови Верховного Суду, оскільки під загрозою стоїть довіра громадськості до функціонування судової системи на найвищому рівні (*«Гарабін проти Словаччини»*, 2012, п. 133 — див. також *«Рамос Нунеш де Карвальо е Са проти Португалії»* [ВП], 2018, пп. 153–156, і стосовно самого Верховного Суду п. 162–165).
- Повинно бути значне представництво суддів у відповідному дисциплінарному органі (*«Олександр Волков проти України»*, 2013, п. 109; *«Денісов проти України»* [ВП], 2018, пп. 68–70; *«Катана проти Республіки Молдова»*, 2023, пп. 68 і 70). Спосіб призначення суддів до дисциплінарних органів також має значення з точки зору суддівського самоврядування (*«Олександр Волков проти України»*, 2013, п. 112; *«Денісов проти України»* [ВП], 2018, пп. 68–70) як і те, чи вони працюють у дисциплінарному органі повний робочий день чи ні (*«Денісов проти України»* [ВП], 2018, п. 68).
- Присутність Генерального прокурора в органі, який займається призначенням суддів, притягненням до дисциплінарної відповідальності та звільненням суддів, створює ризик небезсторонності суддів у таких справах або небезсторонності Генерального прокурора щодо суддів, рішення яких він не схвалює (*«Олександр Волков проти України»*, 2013, п. 114; *«Денісов проти України»* [ВП], 2018, п. 68–70; *«Катана проти Республіки Молдова»*, 2023, п. 76).
- Присутність, навіть у просто пасивній ролі, члена уряду в органі, уповноваженому накладати дисциплінарні стягнення на суддів, сама по собі дуже проблематична з точки зору вимог статті 6, і особливо вимог до незалежності дисциплінарного органу (*«Катана проти Республіки Молдова»* (*Catană v. the Republic of Moldova*), 2023, п. 75 щодо присутності міністра юстиції як члена Національної комісії судової служби (CSM) за посадою); див. також процес відбору професорів права, обраних Парламентом для призначення в CSM, пп. 79–82).
- Втручання Парламенту в дисциплінарне провадження може сприяти політизації процедури та «поглибити її невідповідність принципу поділу влади» (*«Олександр Волков проти України»*, 2013, п. 118).
- Безсторонність і незалежність судової влади можуть бути поставлені під сумнів, коли судді, які переглядають рішення дисциплінарного органу, підпадають під юрисдикцію того самого органу і можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності (порівняйте та зіставте *«Олександр Волков проти України»*, 2013, п. 130; *«Денісов проти України»* [ВП], 2018, п. 79 з *«Рамос Нунеш де Карвальо е Са проти Португалії»* [ВП], 2018, пп. 157–164).

- Попереднє залучення члена дисциплінарного органу до попереднього розслідування проти судді може викликати об'єктивні сумніви щодо його безсторонності, коли згодом він бере участь у вирішенні справи по суті (*«Денісов проти України»* [ВП], 2018, п. 71 та посилання там).
- Суд підкреслив важливість видимості безсторонності люстраційного провадження проти голови Конституційного Суду через зауваження, зроблені прем'єр-міністром під час розгляду справи (*«Івановський проти колишньої Югославської Республіки Македонія»* (*Ivanovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*), 2014, пп. 145–150).
- У контексті дисциплінарних справ теоретичний ризик того, що судді, які розглядають справи, підпадають під дисциплінарні правила, сам по собі не є достатньою підставою для встановлення порушення вимог безсторонності (*«Рамос Нунеш де Карвальо е Са проти Португалії»* [ВП], 2018, п. 163).
- Суд нагадав, що метод розподілу справ у суді в принципі підпадає під межі розсуду Держави. Таким чином непризначення всіх членів суддівської колегії за допомогою рандомізованої системи було недостатнім фактором для висновку про те, що дисциплінарне провадження проти заявника не відповідало вимогам незалежності та безсторонності, які вимагаються статтею 6 (*«Мірослава Тодорова проти Болгарії»* (*Miroslava Todorova v. Bulgaria*), 2021, п. 120).

Процедурні вимоги:

- З огляду на важливу роль, яку судді відіграють у забезпеченні конвенційних прав, вкрай важливо, щоб існували процедурні гарантії того, що їхня судова автономія не буде поставлена під загрозу неналежним зовнішнім або внутрішнім впливом. На карту також поставлена довіра суспільства до функціонування судової влади (*«Більген проти Туреччини»*, 2021, п. 96).
- Члени судової влади повинні користуватися, як і інші громадяни, захистом від свавілля з боку законодавчої та виконавчої влади, і лише нагляд незалежного судового органу за законністю такого заходу, як усунення з посади, може забезпечити дієвий захист (*«Гженда проти Польщі»* [ВП], 2022, п. 327 і п. 347, див. також п. 264).
- Хоча Суд не вважає за доцільне вказувати тривалість строку давності для накладення дисциплінарних стягнень, він вважає, що відсутність будь-яких часових обмежень у провадженні щодо звільнення судді за «порушення присяги» становить серйозну загрозу принципу юридичної визначеності (*«Олександр Волков проти України»*, 2013, п. 139).
- Висловлення точки зору щодо доцільності вибору, зробленого органом, спеціально уповноваженим для призначення або просування по службі суддів, або щодо критеріїв, які слід брати до уваги, якщо процедура відбору містила достатньо процедурних гарантій, не є завданням Суду (*«Цанова-Гечева проти Болгарії»*, 2015, пп. 100–104, стосовно призначення на посаду голови суду Вищою судовою радою; див. також *«Гловелі проти Грузії»*, 2022, п. 59). Процедура призначення суддів може порушувати право на «суд, встановлений законом» (*«Юшишин проти Польщі»*, 2022, пп. 193–210 і 279; *«Беснік Кані проти Албанії»*, 2022, пп. 83–93 і 113). Зокрема, кваліфікаційні вимоги для призначення суддів вважаються основними правилами, порушення яких підриває мету та дію вимоги «встановлений законом» (п. 99). Крім того, Суд зауважив, що право члена суддівського корпусу на захист від довільного переведення або призначення підтримується міжнародними нормами як наслідок незалежності суддів (*«Більген проти Туреччини»*, 2021, п. 63).
- Перегляд рішення про накладення дисциплінарного стягнення відрізняється від перегляду адміністративного рішення, яке не містить такого елемента стягнення. Як наслідок, проведений судовий перегляд має відповідати дисциплінарному характеру відповідного рішення. Це міркування з ще більшою силою стосується дисциплінарних проваджень проти суддів, які повинні користуватися повагою, необхідною для виконання своїх обов'язків. Коли держава-член ініціює таке дисциплінарне провадження, на карту поставлено громадську довіру до функціонування та незалежності судової влади; у демократичній державі ця впевненість гарантує існування верховенства права яка такого (*«Рамос Нунеш де*

Карвальо е Са проти Португалії» [ВП], 2018, пп. 196, 200, 203 і 214; *«Котора проти Румунії»*, 2023, пп. 46–56, а щодо обсягу перегляду самої санкції, п. 55).

- Враховуючи важливе місце серед державних органів, яке займають судді та прокурори в демократичному суспільстві, а також дедалі більше значення, яке надається розподілу влади та необхідності гарантувати незалежність системи правосуддя, Суд звертає особливу увагу на захист суддів, коли необхідно розглянути дисциплінарне провадження проти них у світлі положень Конвенції (*«Емінагаоглу проти Туреччини»*, 2021, п. 76; для прикладу дисциплінарного провадження, яке відповідає Конвенції, див. *«Котора проти Румунії»*, 2023).
- Процесуальні гарантії, подібні до тих, які мають бути доступними у випадках звільнення суддів, також повинні бути доступними, якщо суддю було звільнено з посади члена ради суддів (*«Гженда проти Польщі»* [ВП], 2022, п. 345). У разі створення ради правосуддя органи державної влади повинні бути зобов'язані забезпечити її незалежність від виконавчої та законодавчої гілок влади, щоб, зокрема, захистити добросовісність процесу призначення суддів (*там само.*, пп. 307 і 346; *«Юцишин проти Польщі»*, 2022, п. 205).
- Притягнення до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з винесенням судового рішення має розглядатися як винятковий захід і підлягати обмежувальному тлумаченню з урахуванням принципу незалежності суддів (*«Юцишин проти Польщі»*, 2022, п. 276). Також див. з відповідними змінами справу *«Овчаренко і Колос проти України»*, 2023, стосовно суддів Конституційного Суду та важливості чіткої та передбачуваного законодавчого регулювання щодо суддівського імунітету та підзвітності для цілей забезпечення незалежності судової влади (пп. 104–108).
- У контексті процедури перевірки суддів державам-відповідачам слід надати більший ступінь гнучкості у застосуванні строків давності, оскільки, на відміну від звичайних дисциплінарних проваджень, вони мають певні особливості. Це узгоджується з метою відновлення та зміцнення суспільної довіри до системи правосуддя та забезпечення високого рівня добросовісності членів судової влади (*«Джоджай проти Албанії»*, 2021, п. 349). Що стосується тягара доведення, Суд вважає «самим по собі не свавільним» те, що тягар доведення перекладено на суддю-відповідача під час перевірки після того, як дисциплінарний орган оприлюднив попередні висновки розслідування та надав доступ до доказів у матеріалах справи (п. 352). Див. також *«Севдарі проти Албанії» (Sevdari v. Albania)*, 2022, п. 130.

Варті уваги приклади

- *«Бака проти Угорщини»* [ВП], 2016, пп. 121–122: відсутність можливості у Голови Верховного Суду оскаржити дострокове припинення повноважень;
- *«Денісов проти України»* [ВП], 2018, пп. 66–82: відсутність можливості у заявника отримати незалежний та безсторонній розгляд його звільнення з посади голови суду;
- *«Рамос Нунеш де Карвальо е Са проти Португалії»* [ВП], 2018, пп. 151–165 і 193–215: відсутність публічного слухання та обмежений обсяг перегляду Верховним судом дисциплінарних рішень Вищої ради юстиції — стверджувана відсутність незалежності та безсторонності Верховного Суду через подвійну роль його Голови та кар'єри суддів, пов'язаних із Вищою радою юстиції;
- *«Гженда проти Польщі»* [ВП], 2022, пп. 344–350: дострокове припинення повноважень чинного судді як члена Національної ради юстиції та відсутність судового перегляду;

- *«Г. Проти Фінляндії» (G. v. Finland)*, 2009, п. 34: перша справа, коли Суд застосував критерії Ескелінена у трудовому спорі щодо судді;
- *«Олуїч проти Хорватії»*, 2009, пп. 31–43: перша справа, де Суд застосував критерії Ескелінена щодо дисциплінарного провадження, порушеного проти судді (див. також *«Гарабін проти Словаччини»*, 2012, пп. 118–123). Обидва випадки: безсторонній і незалежний суд і роль Конституційного суду;
- *«Олександр Волков проти України»*, 2013: структурні дефекти системи суддівської дисципліни (п. 117); відсутність строку давності для накладення на суддів дисциплінарного стягнення (п. 139); зловживання електронною системою голосування у парламенті під час ухвалення рішення про звільнення судді (п. 145); склад палати, що розглядає справу заявника, визначений суддею, термін повноважень якого на посаді голови суду закінчився (пп. 154–156);
- *«Ді Джіованні проти Італії»*, 2013, п. 58: дисциплінарне попередження судді за те, що вона не виконала свій обов'язок поваги та розсудливості (склад дисциплінарної ради Національної ради юстиції визнано таким, що відповідає п. 1 статті 6);
- *«Попоський проти колишньої Югославської Республіки Македонія» (Poposki v. the former Yugoslav Republic of Macedonia)*, 2016, пп. 48–49: безсторонність дисциплінарного органу, коли лише один із п'ятнадцяти його членів провів попередні перевірки та згодом брав участь у прийнятті рішень про відсторонення заявників від посад;
- *«Стуруа проти Грузії»*, 2017, п. 35: дисциплінарне провадження — половина колегії, яка розглядає апеляційну справу, включно з її головою, раніше брали участь у розгляді справи в першій інстанції, яка постановила відсторонити заявника від посади судді, голови районного суду;
- *«Каменос проти Кіпру»*, 2017, пп. 107–108: конкретна ситуація дисциплінарного провадження, розпочатого та розглянутого одним і тим же органом / плутання між функціями пред'явлення звинувачення та функціями розв'язання питань у справі (див. також пп. 106–109); мета запобігання атмосфері ворожості та конфронтації не може виключати об'єктивних сумнівів щодо безсторонності дисциплінарного органу;
- *«Кевеші проти Румунії»*, 2020, пп. 152–158: відсутність можливості для головного прокурора ефективно оскаржити дострокове припинення повноважень;
- *«Камелія Богдан проти Румунії»*, 2020, пп. 70–79: нездатність судді оскаржити її автоматичне відсторонення від виконання обов'язків із призупиненням виплати заробітної плати до розгляду її апеляції на звільнення з посади судді (див. також *«Палуда проти Словаччини»*, 2017, пп. 41–55);
- *«Джоджай проти Албанії»*, 2021, пп. 280–353: звільнення судді після процесу перевірки у світлі надзвичайної та спеціальної судової реформи, проведеної в Албанії;
- *«Більген проти Туреччини»*, 2021, п. 97: відсутність можливості для судді звернутися до судового перегляду рішення про переведення його до судового округу нижчого рангу;
- *«Емінагаоглу проти Туреччини»*, 2021, пп. 95–105: дисциплінарне стягнення проти судового службовця за порушення професійних обов'язків, яке не було переглянуте іншим органом, що виконує судові функції, або звичайним судом;
- *«Донев проти Болгарії» (Donev v. Bulgaria)*, 2021, пп. 87–105: провадження, що призвело до звільнення судді, звинуваченого в дисциплінарному проступку;
- *Долінська-Фіцек та Озімек проти Польщі*, 2021, п. 272 і наст.: явні порушення під час призначення суддів до новоствореної Палати надзвичайного перегляду та зв'язків з громадськістю Верховного Суду, яка розглядала апеляції суддів-заявників (застосування принципів Гудмундура щодо «суду, встановленого законом»);
- *«Гловелі проти Грузії»*, 2022, пп. 43–53 і 58–60: неможливість кандидата в судді домогтися судового перегляду рішення про відмову в її призначенні на посаду судді;

- *«Беснік Кані проти Албанії»*, 2022, пп. 115–116: явне порушення національного законодавства, що негативно вплинуло на призначення судді, який засідав у колегії, котра перевіряла та звільняла прокурора, без ефективного перегляду в національному суді та відшкодування;
- *«Ющишин проти Польщі»*, 2022, пп. 193–210: суддю відсторонено від виконання обов’язків за перевірку незалежності іншого судді («суд, встановлений законом»);
- *«Мнацакянн проти Вірменії»*, 2022, п. 65: передчасне звільнення судді з посади після дисциплінарного провадження проти нього;
- *«Овчаренко і Колос проти України»*, 2023, пп. 123–126: неналежний судовий перегляд рішення парламенту про звільнення суддів Конституційного Суду за «порушення присяги» без чіткого тлумачення цього правопорушення та обсягу їхньої функціональної недоторканності;
- *«Котора проти Румунії»*, 2023, пп. 37–43 і 56: дисциплінарне провадження проти судді, яке призвело до дисциплінарного стягнення у вигляді зниження зарплати. Дисциплінарна рада суддів Національної ради суддів і прокурорів вважається «судовим органом з повною юрисдикцією» для цілей статті 6; провадження дисциплінарної колегії суддів, що відповідає вимогам незалежності, безсторонності та справедливого розгляду; Подальший перегляд, здійснений Вищим касаційним судом, достатній.
- *«Катана проти Республіки Молдова»*, 2023, пп. 75–83: склад Національної комісії судової служби (з присутністю членів за посадою — міністра юстиції, генерального прокурора — та професорів права), який не відповідає вимогам Конвенції щодо незалежності та безсторонності.

Захист суддів за іншими статтями Конвенції

Стаття 5:

- *«Альпарслан Алтан проти Туреччини» (Alparslan Altan v. Turkey)*, 2019: досудове ув’язнення судді без попереднього зняття імунітету на підставі необґрунтованого розширення поняття «на місці злочину» (in flagrante delicto) (пп. 102, 104–115, порушення п. 1 статті 5; див. також *«Баш проти Туреччини» (Baş v. Turkey)*, 2020, пп. 148–162, 176–201 і 215–231, порушення п. 1 і 4 статті 5; *«Туран та інші проти Туреччини» (Turan and Others v. Turkey)*, 2021, пп. 79–96, порушення п. 1 статті 5 і *«Теркан проти Туреччини» (Tercan v. Turkey)*, 2021, пп. 118–143, і 171–188, порушення п. 1 і 3 статті 5 та статті 8 за обшук будинку судді після спроби державного перевороту).

Стаття 8:

- *«Озпинар проти Туреччини» (Özpinar v. Turkey)*, 2010: усунення судді з посади з причин, частково пов’язаних з її приватним життям, а також загроза її репутації (застосовність, п. 48, і процесуальні вимоги, пп. 76–78, порушення статті 8);
- *«Олександр Волков проти України»*, 2013: звільнення за «порушення присяги» (порушення: втручання не відповідно до закону (пп. 160–187, порушення статті 8) (див. також *«Куликов та інші проти України»*, 2017, п. 138);
- *«Івановський проти колишньої Югославської Республіки Македонія»*, 2014: усунення Голови Конституційного Суду з державної посади в результаті люстраційного провадження (пп. 176–188, порушення статті 8);
- *«Денісов проти України»* [ВП], 2018: звільнення заявника з посади голови суду (пп. 127–134, неприйнятна предметна юрисдикція (ratione materiae): негативні наслідки звільнення для його приватного життя не досягли порогу суворості для застосування статті 8). Широкий перегляд прецедентного права та нових принципів щодо сфери дії статті 8 у спорах, пов’язаних із зайнятістю, зокрема щодо суддів (пп. 113–117);

- *«Я. Б. та інші проти Угорщини» (J.B. and Others against Hungary)* (ухв.), 2018: звільнення суддів і прокурорів у зв'язку зі зниженням віку виходу на пенсію (скарга неприйнятна *ratione materiae*, застосування справи «Денісов» [ВП]);
- *«Тасев проти Північної Македонії» (Tasev v. North Macedonia)*, 2019: відмова зареєструвати зміну етнічної приналежності кандидата, яку він назвав під час виборів суддів, без передбачуваної правової підстави (пп. 37–41, порушення статті 8);
- *«Камелія Богдан проти Румунії»*, 2020: призупинення повноважень судді з припиненням виплати заробітної плати (пп. 83–92, застосування підходу, заснованого на наслідках у справі «Денісов» [ВП] — рівень порогу не досягнуто, скарга неприйнятна *ratione materiae*);
- *«Де Карвальо Бассо проти Португалії» (De Carvalho Basso v. Portugal)* (ухв.), 2021: позови про захист честі та гідності та кримінальні скарги, подані проти суддів, в яких стверджувалось, що вмотивоване рішення містило слова, які становили особисту образу (пп. 58–61, скарга неприйнятна *ratione materiae*);
- *«Джоджай проти Албанії»*, 2021: звільнення судді після процесу перевірки у світлі екстраординарної та спеціальної судової реформи, проведеної в Албанії (пп. 402–414, відсутність порушення статті 8);
- *«Емінагаоглу проти Туреччини»*, 2021: використання в дисциплінарному розслідуванні записів телефонних розмов заявника, які були перехоплені під час кримінального розслідування проти нього (пп. 160–161, порушення статті 8);
- *«Самсін проти України» (Samsin v. Ukraine)*, 2021: звільнення та застосування заходів законодавчої люстрації до колишнього судді Верховного Суду (застосовність, пп. 39–44 та 50–58, порушення статті 8);
- *«Гуменюк та інші проти України»*, 2021: відсутність можливості для колишніх суддів Верховного Суду України виконувати судові функції після законодавчої реформи, незаконність (застосовність, пп. 88 і 100, порушення статті 8);
- *«Донев проти Болгарії»*, 2021: звільнення заявника за порушення кількох правил і зобов'язань, пов'язаних із виконанням обов'язків судді та голови суду (пп. 116–122, неприйнятне, явно необґрунтоване);
- *«М. Д. та інші проти Іспанії» (M.D. and Others v. Spain)*, 2022: поліцейський звіт про суддів, які підписали маніфест про «право каталонського народу вирішувати» та недостатнє розслідування витоку даних у пресу (пп. 61–71, порушення статті 8);
- *«Ющишин проти Польщі»*, 2022: непередбачуване відсторонення судді у зв'язку з винесенням судового рішення на підставі явно необґрунтованого застосування закону (застосовність, пп. 237 і 279–280, порушення статті 8); тимчасове відсторонення судді переважно з метою застосування санкцій та відмови від перевірки законності призначення суддів за рекомендацією реформованої Національної ради юстиції (пп. 337–338, порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 8);
- *«Севдарі проти Албанії»*, 2022: процедура перевірки, яка призвела до звільнення заявниці з посади прокурора через поодинокую професійну помилку та несплату її чоловіком податку з невеликої частини його доходу (застосовність, пп. 60–61, 78, 84, 86 і 95, порушення статті 8);
- *«Нікехасані проти Албанії» (Nikëhasani v. Albania)*, 2022: звільнення прокурора та довічна заборона працювати в системі правосуддя через серйозні сумніви щодо її фінансових статків на основі висновків екстраординарної перевірки (vetting) (пп. 114 і 117–126, без порушення статті 8);
- *«Овчаренко і Колос проти України» (Ovcharenko and Kolos v. Ukraine)*, 2023: звільнення парламентом суддів Конституційного Суду за судовий висновок зі складного правового питання, без чіткого тлумачення інкримінованого «порушення присяги» та обсягу їхньої функціональної недоторканності; відповідальність суддів за свої судові висновки та суть їхньої судової діяльності; (застосовність, пп. 86 і 91–109, порушення статті 8: вимоги законності та передбачуваності; пп. 131–136, неприйнятні відповідно до статті 18 у поєднанні зі статтею 8,

явно необґрунтовані).

Стаття 10³:

- *«Віллі проти Ліхтенштейну» (Wille v. Liechtenstein)* [ВП], 1999: лист, надісланий заявнику (Голові Адміністративного суду Ліхтенштейну) Принцом Ліхтенштейну, в якому повідомлялося про його намір не призначати заявника повторно на державну посаду, становив «догану за попереднє виконання заявником свого права на свободу слова» (п. 50, порушення статті 10).
- *«Бака проти Угорщини»* [ВП], 2016: дострокове припинення повноважень Голови Верховного Суду після його публічних заяв із критикою законодавчих реформ, що стосуються судової системи (пп. 140 та 172–174, порушення статті 10 — див. також процесуальний аспект статті 10);
- *«Піткєвіч проти Росії» (Pitkevich v. Russia)* (ухв.), 2001: суддю звільнено за стверджуване зловживання службовим становищем для прозелітизму (неприйнятне, явно необґрунтоване);
- *«Албайрак проти Туреччини» (Albayrak v. Turkey)*, 2008: дисциплінарне стягнення судді за стеження за ЗМІ, що пов'язані з РПК (Робітничою партією Курдистану) (пп. 45–46, порушення статті 10);
- *«Каясу проти Туреччини» (Kayasu v. Turkey)*, 2008: кримінальне засудження та звільнення з посади прокурора за зловживання владою та образу збройних сил (п. 107, порушення статті 10);
- *«Кудєшкіна проти Росії» (Kudeshkina v. Russia)*, 2009: звільнення з посади судді за критичні заяви щодо судової системи (пп. 95–98, порушення статті 10);
- *«Тості проти Італії» (Tosti v. Italy)* (ухв.), 2009: переведення судді після співбесіди (неприйнятне, явно необґрунтоване);
- *«Гарабін проти Словаччини»*, 2012: Голова Верховного Суду визнаний винним у дисциплінарному проступку через невиконання ним вимог аудиту, дисциплінарному проступку, не пов'язаному з його заявами чи поглядами, висловленими в контексті публічних дебатів або в ЗМІ (пп. 151–152, неприйнятне, явно необґрунтоване);
- *«Ді Джіованні проти Італії»*, 2013: дисциплінарне попередження судді за невиконання своїх обов'язків поваги та обачності після її заяв у газетному інтерв'ю (п. 58, відсутність порушення статті 10 — див. посилання там);
- *«Бріск проти Румунії» (Brisic v. Romania)*, 2018: дисциплінарне стягнення та звільнення з посади головного прокурора за передачу в пресу інформації про незавершені кримінальні провадження. Заявник зробив оскаржувані заяви для преси в контексті виконання своїх обов'язків як співробітника, призначеного для надання інформації пресі про розслідування, котрі привернули увагу ЗМІ (пп. 124–125, порушення статті 10);
- *«Кевеші проти Румунії»*, 2020: передчасне припинення повноважень головного прокурора після публічної критики законодавчих реформ (пп. 196–199 і 204–212, порушення статті 10: втручання не переслідувало «легітимної мети» і також не було «необхідним у демократичному суспільстві» з огляду, серед іншого, на особливу важливість посади, яку обіймає заявник, і принцип незалежності прокурорів; див. також п. 210 щодо зв'язку між статтею 6 і процесуальним аспектом статті 10);
- *«Горяйнова проти України» (Goryaynova v. Ukraine)*, 2020: дисциплінарні стягнення та звільнення прокурора після публікації в інтернеті відкритого листа до Генеральної прокуратури України, в якому вона критикувала органи прокуратури на предмет ймовірної корупції (п. 54–67, порушення статті 10);
- *«Паніоглу проти Румунії» (Panioğlu v. Romania)*, 2020: накладення на суддю покарання згідно з кодексом поведінки за публікацію необґрунтованих тверджень, що ставлять під сумнів

³ Стосується лише ситуацій, коли суддю було притягнуто до дисциплінарної відповідальності за висловлювання під час перебування на посаді.

моральну та професійну чесність колеги-судді (пп. 111–126, без порушення статті 10);

- *«Емінагаоглу проти Туреччини»*, 2021: дисциплінарне стягнення, накладене на заявника через заяви та критику, які він зробив у засобах масової інформації щодо певних резонансних судових справ (пп. 121–153, порушення статті 10);
- *«Мірослава Тодорова проти Болгарії»*, 2021: дисциплінарне провадження та санкції проти судді та голови асоціації суддів у відповідь на її критику Вищої ради юстиції та виконавчої влади (пп. 157–164 та 173–181, порушення статті 10; див. також пп. 203–214 щодо порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 10);
- *«Козан проти Туреччини» (Kozan v. Turkey)*, 2022: дисциплінарне стягнення щодо чинного судді за те, що він опублікував у приватній групі на Facebook, що закрита для широкого загалу, статтю в пресі, яка критикувала певні рішення Вищої ради суддів і прокурорів, не опублікувавши при цьому жодного коментаря (пп. 52–70, порушення статті 10);
- *«Журек проти Польщі» (Żurek v. Poland)*, 2022: ряд заходів, вжитих проти чинного судді, члена судової ради та її речника, після критичних поглядів, висловлених публічно в його професійній якості щодо законодавчих реформ, котрі впливають на судову систему та функціонування судової системи (пп. 205–213 і 220–229, порушення статті 10 — застосування принципів, викладених у справі «Бака проти Угорщини»);
- *«М. Д. та інші проти Іспанії»*, 2022: було відкрито дисциплінарне провадження проти двадцяти діючих суддів за підписання маніфесту на користь «права вирішувати» каталонського народу в результаті скарги, поданої профспілкою, але жодних санкцій не було застосовано (пп. 83–91, неприйнятне, явно необґрунтоване);
- *«Мнацаканян проти Вірменії»*, 2022: звільнення з посади судді виключно на підставі виконання заявником своїх судових функцій (пп. 71–74, скарга неприйнятна *ratione materiae*).

Стаття 11.

- *«Маестрі проти Італії» (Maestri v. Italy)* [ВП], 2004: накладення дисциплінарного стягнення на суддю через його приналежність до масонів (пп. 30–42, порушення статті 11).

Стаття 1 Першого протоколу:

- *«Денісов проти України»* [ВП], 2018: звільнення та майнові права (п. 137, скарга неприйнятна *ratione materiae*);
- *«Анжеліка Шімайтієне проти Литви» (Anželika Šimaitienė v. Lithuania)*, 2020: відмова компенсувати судді невиплачену зарплату за період відсторонення від суддівської посади (пп. 110–116, порушення статті 1 Першого протоколу);
- *«Юцишин проти Польщі»*, 2022: зменшення зарплати заявника на 40% на час його відсторонення (пп. 344–345, скарга неприйнятна *ratione materiae*).

Подальші посилання

Інформаційні бюлетені для преси:

- [«Незалежність системи правосуддя» \(Independence of the justice system\)](#)

Документи Ради Європи:

- [«Європейська хартія про статус суддів» \(1998\)](#)
- [«Рекомендація Комітету міністрів щодо суддів: незалежність, ефективність та відповідальність» \(2010\)](#)
- [«План дій Ради Європи щодо зміцнення незалежності та безсторонності судової влади» \(2016\)](#)
- [«Довідковий документ для судового семінару ЄСПЛ 2018: Повноваження судової влади»](#)

Консультативна рада європейських прокурорів (КРЕП, ССРЕ) / Консультативна рада європейських суддів (КРЕС, ССЄ)

- Висновки [Консультативної ради європейських суддів](#) (КРЕС)
- [Велика хартія суддів \(основоположні принципи\)](#) прийнята КРЕС (2010)

Європейська Комісія за демократію через право (Венеціанська комісія)

- [Звіт про призначення суддів](#) (2007)
- [Венеціанська комісія, Європейські стандарти щодо незалежності судової влади: систематичний огляд](#) (2008)
- Висновки [Венеціанської комісії](#)

Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (СЕПЕJ)

Документи ООН:

- [«Основні принципи незалежності судової влади»](#) (схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН 40/32 від 29 листопада 1985 року та 40/146 від 13 грудня 1985 року)
- Комітет ООН з прав людини, [Загальний коментар № 32](#): Стаття 14. Право на рівність перед судами та трибуналами та на справедливий суд, п. 17 і наступні.

Міжамериканський суд з прав людини:

- [Верховний суд правосуддя \(Квінтана Коельо та ін.\) проти Еквадору \(Supreme Court of Justice \(Quintana Coello et al.\) v. Ecuador\)](#), 23 серпня 2013, пп. 144–145, 147–148 і 150–155
- [Конституційний трибунал \(Камба Кампос та ін.\) проти Еквадору \(Constitutional Tribunal \(Camba Campos et al.\) v. Ecuador\)](#), 28 серпня 2013, пп. 188–199
- [«Лопес Лоне та ін. проти Гондурасу» \(López Lone et al. v. Honduras\)](#), 5 жовтня 2015, пп. 190–202 і 239–240

КЛЮЧОВІ ПОСИЛАННЯ ІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Провідні справи:

- [«Олександр Волков проти України»](#), № 21722/11, 9 січня 2013 (порушення п. 1 статті 6 і статті 8; немає окремого питання за статтею 13);
- [«Бака проти Угорщини»](#) [ВП], № 20261/12, 23 червня 2016 (порушення п. 1 статті 6 і статті 10; немає окремого питання за статтями 13 і 14);
- [«Денісов проти України»](#) [ВП], № 76639/11, 25 вересня 2018 (порушення п. 1 статті 6; скарга неприйнятна *ratione materiae* за статтею 8 і статтею 1 Першого протоколу).
- [«Рамос Нунеш де Карвальо е Са проти Португалії»](#) [ВП], № 55391/13 та 2 інших, п. 120, 6 листопада 2018 р. (порушення п. 1 статті 6 — скарга неприйнятна *ratione materiae* за кримінальною частиною);
- [«Гудмундур Андрі Астрадссон проти Ісландії»](#) [ВП], № 26374/18, 1 лютого 2020 (порушення п. 1 статті 6);
- [«Гженда проти Польщі»](#) [ВП], № 43572/18, 15 березня 2022 (порушення п. 1 статті 6).

Інші справи згідно зі статтею 6 (цивільна частина):

- [«Ернст та інші проти Бельгії»](#), № 33400/96, 15 липня 2003 (відсутність порушення п. 1 статті 6);
- [«Петрова і Чернобривець проти України»](#) (*Petrova and Chornobryvets v. Ukraine*), № 6360/04 і 16820/04, 15 травня 2008 (порушення п. 1 статті 6);
- [«Г. Проти Фінляндії»](#), № 33173/05, 27 січня 2009 (порушення п. 1 статті 6).
- [«Олуїч проти Хорватії»](#), № 22330/05, 5 лютого 2009 (порушення п. 1 статті 6);
- [«Тості проти Італії»](#) (ухв.), № 27791/06, 12 травня 2009 (неприйнятно за п. 1 статті 6, скарга явно необґрунтована);
- [«Гувейя Гомес Фернандес і Фрейтас е Коста проти Португалії»](#) (*Gouveia Gomes Fernandes and Freitas e Costa v. Portugal*) (ухв.), № 1529/08, 26 травня 2009 (неприйнятно за статтею 6 п. 1, скарга явно необґрунтована);
- [«Юричич проти Хорватії»](#), № 58222/09, 26 липня 2011 (порушення п. 1 статті 6);
- [«Джіджева-Трендафілова проти Болгарії»](#) (ухв.), № 12628/09, 9 жовтня 2012 (скарга неприйнятна за п. 1 статті 6, явно необґрунтована);
- [«Гарабін проти Словаччини»](#), № 58688/11, 20 листопада 2012 (порушення п. 1 статті 6);
- [«Ді Джіованні проти Італії»](#), № 51160/06, 9 липня 2013 (скарга неприйнятна за п. 1 статті 6, явно необґрунтована);
- [«Смілян Перван проти Хорватії»](#) (*Smiljan Pervan v. Croatia*) (ухв.), № 31383/13, 4 березня 2014 (скарга неприйнятна *ratione materiae* за п. 1 статті 6);
- [«Цанова-Гечева проти Болгарії»](#), № 43800/12, 15 вересня 2015 (відсутнє порушення п. 1 статті 6);
- [«Попоський проти колишньої Югославської Республіки Македонія»](#), № 69916/10 і 36531/11, 6 січня 2016 (порушення статті 6);
- [«Івановський проти колишньої Югославської Республіки Македонія»](#), № 29908/11, 21 січня 2016 (порушення п. 1 статті 6 і статті 8);
- [«Куликов та інші проти України»](#), № 5114/09 та 17 інших, 19 січня 2017 (порушення п. 1 статті 6).
- [«Стуруа проти Грузії»](#), № 45729/05, 28 березня 2017 (порушення п. 1 статті 6);
- [«Палуда проти Словаччини»](#), № 33392/12, 23 травня 2017 (порушення п. 1 статті 6);
- [«Каменос проти Кіпру»](#), № 147/07, 31 жовтня 2017 (порушення п. 1 статті 6);

- *«Анжеліка Шімайтієне проти Литви»*, № 36093/13, 21 квітня 2020 (скарга неприйнятна за п. 1 статті 6, явно необґрунтована);
- *«Ковеші проти Румунії»*, № 3594/19, 5 травня 2020 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Камелія Богдан проти Румунії»*, № 36889/18, 20 жовтня 2020 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Чівінскайте проти Литви» (Čivinskaitė v. Lithuania)*, № 21218/12, 15 вересня 2020 (відсутнє порушення п. 1 статті 6);
- *«Альбукерке Фернандес проти Португалії»*, № 50160/13, 12 січня 2021 (відсутнє порушення п. 1 статті 6);
- *«Джоджай проти Албанії»*, № 15227/19, 9 лютого 2021 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Емінагаоглу проти Туреччини»*, № 76521/12, 9 березня 2021 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Більген проти Туреччини»*, № 1571/07, 9 березня 2021 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Брода та Бояра проти Польщі»*, № 26691/18, 27367/18, 29 червня 2021 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Локіфер проти Бельгії»*, № 79089/13 та 2 інших, 20 липня 2021 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Гуменюк та інші проти України»*, № 11423/19, 22 липня 2021 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Мірослава Тодорова проти Болгарії»*, № 40072/13, 19 жовтня 2021 (відсутнє порушення п. 1 статті 6);
- *«Донев проти Болгарії»*, № 40072/13, 26 жовтня 2021 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Долінська-Фіцек та Озімек проти Польщі»*, 8 листопада 2021, № 49868/19 і 57511/19 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Гловелі проти Грузії»*, № 18952/18, 7 квітня 2022 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Журек проти Польщі»*, № 39650/18, 16 червня 2022 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Беснік Кані проти Албанії»*, № 37474/20, 4 жовтня 2022 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Юцишин проти Польщі»*, № 35599/20, 6 жовтня 2022 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Мнацаканян проти Вірменії»*, № 2463/12, 6 грудня 2022 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Овчаренко і Колос проти України»*, № 27276/15 і 33692/15, 12 січня 2023 (порушення п. 1 статті 6);
- *«Котора проти Румунії»*, № 30745/18, 17 січня 2023 (відсутнє порушення п. 1 статті 6);
- *«Катана проти Республіки Молдова»*, № 43237/13, 21 лютого 2023 (порушення п. 1 статті 6).

Справи відповідно до положень статті 5:

- *«Альпарслан Алтан проти Туреччини»*, № 12778/17, 16 квітня 2019 (порушення п. 1 статті 5);
- *«Баш проти Туреччини»*, № 66448/17, 3 березня 2020 (порушення пп. 1 і 4 статті 5);
- *«Теркан проти Туреччини»*, № 6158/18, 29 червня 2021 (порушення пп. 1 і 3 статті 5);
- *«Туран та інші проти Туреччини»*, № 75805/16 і 426 інших, 23 листопада 2021 (порушення п. 1 статті 5).

Справи відповідно до положень статті 8:

- *«Озпинар проти Туреччини»*, № 20999/04, 19 жовтня 2010 (порушення статті 8);
- *«Олександр Волков проти України»*, № 21722/11, 9 січня 2013 (порушення статті 8);
- *«Івановський проти колишньої Югославської Республіки Македонія»*, № 29908/11, 21 січня 2016 (порушення статті 8);

- *«Куликов та інші проти України»*, № 5114/09 та 17 інших, 19 січня 2017 (порушення статті 8).
- *«Денісов проти України»* [ВП], № 76639/11, 25 вересня 2018 (скарга неприйнятна *ratione materiae*, відповідно до статті 8 — див. огляд відповідних принципів практики: пп. 115-117);
- *«Дж. Б. та інші проти Угорщини»* (ухв.), № 45434/12 та 2 інших, 27 листопада 2018 (скарга неприйнятна *ratione materiae* відповідно до статті 8);
- *«Тасев проти Північної Македонії»*, № 9825/13, пп. 32–33, 16 травня 2019 (порушення статті 8);
- *«Камелія Богдан проти Румунії»*, № 36889/18, 20 жовтня 2020 (скарга неприйнятна *ratione materiae* відповідно до статті 8);
- *«Де Карвальо Бассо проти Португалії»* (ухв.), № 73053/14 і 33075/174, 4 лютого 2021 (скарга неприйнятна *ratione materiae* відповідно до статті 8);
- *«Джоджай проти Албанії»*, № 15227/19, 9 лютого 2021 (відсутнє порушення статті 8);
- *«Емінагаоглу проти Туреччини»*, № 76521/12, 9 березня 2021 (відсутнє порушення статті 8);
- *«Самсін проти України»*, № 38977/19, 14 жовтня 2021 (порушення статті 8);
- *«Донев проти Болгарії»*, № 40072/13, 26 жовтня 2021 (скарга неприйнятна за статтею 8, явно необґрунтована);
- *«М. Д. та інші проти Іспанії»*, № 36584/17, 28 червня 2022 (порушення статті 8);
- *«Гуменюк та інші проти України»*, № 11423/19, 22 липня 2021 (порушення статті 8);
- *«Юцишин проти Польщі»*, № 35599/20, 6 жовтня 2022 (порушення статті 8);
- *«Севдарі проти Албанії»*, № 40662/19, 13 грудня 2022 (порушення статті 8);
- *«Нікехасані проти Албанії»*, № 58997/18, 13 грудня 2022 (відсутнє порушення статті 8);
- *«Овчаренко і Колос проти України»*, № 27276/15 та 33692/15, 12 січня 2023 (порушення статті 8).

Справи відповідно до положень статті 10:

- *«Вілле проти Ліхтенштейну»* [ВП], № 28396/95, 28 жовтня 1999 (порушення статті 10);
- *«Піткевіч проти Росії»* (пос.), № 47936/99, 8 лютого 2001 (скарга неприйнятна за статтею 10, явно необґрунтована);
- *«Албайрак проти Туреччини»*, № 38406/97, 31 січня 2008 (порушення статті 10);
- *«Каясу проти Туреччини»*, № 64119/00 та 76292/01, 13 листопада 2008 (порушення статті 10);
- *«Кудєшкіна проти Росії»*, № 29492/05, 26 лютого 2009 (порушення статті 10);
- *«Тості проти Італії»*, № 27791/06, 12 травня 2009 (скарга неприйнятна за статтею 10, явно необґрунтована);
- *«Гарабін проти Словаччини»*, № 58688/11, 20 листопада 2012 (скарга неприйнятна за статтею 10, явно необґрунтована);
- *«Ді Джіованні проти Італії»*, № 51160/06, 9 липня 2013 (відсутнє порушення статті 10);
- *«Бака проти Угорщини»* [ВП], № 20261/12, 23 червня 2016 (порушення п. 1 статті 6 і 10);
- *«Бріск проти Румунії»*, № 26238/10, 11 грудня 2018 (порушення статті 10);
- *«Кевеші проти Румунії»*, № 3594/19, 5 травня 2020 (порушення статті 10);
- *«Горайнова проти України»*, № 41752/09, 8 жовтня 2020 (порушення статті 10);
- *«Гуз проти Польщі» (Guz v. Poland)*, № 965/12, 15 жовтня 2020 (порушення статті 10);
- *«Паніоглу проти Румунії»*, № 33794/14, 8 грудня 2020 (порушення статті 10);
- *«Емінагаоглу проти Туреччини»*, № 76521/12, 9 березня 2021 (відсутнє порушення статті 10);
- *«Мірослава Тодорова проти Болгарії»*, № 40072/13, 19 жовтня 2021 (порушення статті 10);

- *«Козан проти Туреччини»*, № 16695/19, 1 березня 2022 (порушення статті 10);
- *«Журек проти Польщі»*, № 39650/18, 16 червня 2022 (порушення статті 10);
- *«М. Д. та інші проти Іспанії»*, № 36584/17, 28 червня 2022 (скарга неприйнятна за статтею 10, явно необґрунтована);
- *«Мнацаканян проти Вірменії»*, № 2463/12, 6 грудня 2022 (скарга неприйнятна *ratione materiae* відповідно до статті 10);

Справи відповідно до положень статті 11:

- *«Маестрі проти Італії»* [ВП], № 39748/98, 17 лютого 2004 (порушення статті 11).

Справи відповідно до положень статті 18:

- *«Мірослава Тодорова проти Болгарії»*, № 40072/13, 19 жовтня 2021 (порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 10);
- *«Юцишин проти Польщі»*, № 35599/20, 6 жовтня 2022 (порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 8);
- *«Овчаренко і Колос проти України»*, № 27276/15 і 33692/15, 12 січня 2023 (скарга неприйнятна за статтею 18 у поєднанні зі статтею 8, явно необґрунтована).

Справи відповідно до положень статті 1 Першого протоколу:

- *«Денісов проти України»* [ВП], № 76639/11, 25 вересня 2018 (скарга неприйнятна *ratione materiae*);
- *«Анжеліка Шімайтієне проти Литви»*, № 36093/13, 21 квітня 2020 (порушення статті 1 Першого протоколу);
- *«Дж. Б. та інші проти Угорщини»* (ухв.), № 45434/12 та 2 інших, 27 листопада 2018 (скарга неприйнятна *ratione materiae*);
- *«Юцишин проти Польщі»*, № 35599/20, 6 жовтня 2022 (скарга неприйнятна *ratione materiae*);